UDK 82-343.09:159.964.2
Pregledni naučni rad

Mirela Bašić, MA

# POJAVA EDIPOVOG I ELEKTRINOG KOMPLEKSA U BAJKAMA

***Sažetak***

*Psihoanalitička teorija o ljudskom sazrijevanju i razvoju čovjekove ličnosti Sigmunda Frojda uvodi Edipov kompleks kao psihološki pristup u razumijevanju porijekla seksualne orijentacije. Frojd je upravo razrješenje edipalne situacije smatrao ključnom tačkom u razvitku ličnosti, dok je nerazriješen edipalna situacija ustvari uzrokom svake kasnije neuroze kod čovjeka. Oba kompleksa (Edipov i Elektrin), u falusnoj fazi razvoja djeteta igraju vitalnu ulogu u psihoanalizi ljudskog ponašanja, te se pojavljuju u mitovima, bajkama i savremenim filmovima. Poznato je da je i Karl Gustav Jung u svojoj analitičkoj psihologiji značajno mjesto posvetio bajkama, a u današnje vrijeme sve češće korištenje bajki postaje dijelom psihoterapijskih procesa.*

*Bajke su oduvijek privlačile pažnju zbog svog čarobnog svijeta, koji je prepun čudesnih zbivanja sa još čudesnijim bićima, u kojoj je moguće gotovo sve. Za veliki broj psihoanalitičara i u današnje vrijeme bajke predstavljaju privlačnu književnu vrstu, u kojoj se može pronaći mnoštvo motiva, simbola i arhetipova, preko kojih se tumači specifična simbolička povezanost bajke i djeteta. U radu će tako pažnja biti usmjerena na dvije bajke, a to su „Pepeljuga" i „Džek i čarobni grah", koje će poslužiti kao dobar primjer za prikaz prisustva Edipovog i Elektrinog kompleksa u falusnoj fazi djeteta, te da se pokuša otkriti u kom smjeru ide njihovo prevazilaženje. Time će, također, biti ukazano na važnost bajki, u svojoj biblioterapijskoj funkciji, da pomognu djeci u prevazilaženju navedenih kompleksa, što se svakako odvija na nivou nesvjesnog posredstvom simbola, motiva i arhetipova koji se pojavljuju u bajkama.*

***Ključne riječi****: psihoanaliza, književnost, biblioterapija, Edipov kompleks, Elektrin kompleks, bajka, razvoj djece.*

**Uvod**

Od najranijeg doba djeca se susreću sa prvim oblicima književnog stvaralaštva, među kojima je svakako i bajka. Širom svijeta roditelji čitaju svojoj djeci bajke, prije svega da ih zabave i da im razviju kreativnost. No, nema sumnje da bajke djeluju na djecu na mnogo dubljoj razini svijesti, učeći ih pravim moralnim vrijednostima, kao i tome da se suoče da svojim strahovima. Djeca se identifikuju sa junacima, te na taj način usađuju stav o pobjedi dobra nad zlim. Simbolična priča, kao što je bajka, se obraća djeci na nesvjesnom planu, gdje se odvija proces primanja i prepoznavanja skrivenih značenja simbola, kojima je bajka izuzetno bogata.

Raznovrsnost simbola u bajkama ustvari odgovara prikazu stvarnog života sa svim njegovim pojavnostima. Tako svako od bića koje se javlja (vještice, čarobnjaci, patuljci, kraljevi, kraljice, princeze, prinčevi, vile i svakojaka čudna stvorenja) odgovara nekoj od uloga koju imaju stvarni likovi u životu svakog djeteta. I sami ambijent bajke, a to je najčešće šuma, predstavlja sliku naše psihe, koja je često neprohodna, u kojoj se nalazi koloplet ljudskih osjećanja i misli. Ali, ta ista šuma (psiha) je upravo i jedino mjesto gdje možemo pronaći i spoznati sebe.

Svaki element bajke ima svoju značajnu svrhu, kao i svaki motiv koji se tu pojavljuje, a sve uveliko pravi utjecaj na razvoj djeteta i oblikovanje njegove ličnosti. Baš kao i mitovi, bajke su prepoznate kao labirint u kojem je sadržano cjelokupno kolektivno nesvjesno iskustvo, koje prenosi čovjeku svu mudrost i putešestvije čovječanstva.

Događaje u bajkama možemo posmatrati kao specifične arhetipske situacije, u kojima su psihoanalitičari prepoznali veliki broj ljudskih infantilinih i incestualnih želja. Tako bajka postaje značajnom *psihološkom istorijom,* ali je istovremeno *i značajna ostavština za budućnost i vizija iste te budućnosti* (Popović, 2013:16). Bajke djeluju gotovo neprimjetno, na planu nesvjesnog, te vrše veliki utjecaj na „nakupljanja“ u čovjekovoj „unutrašnjosti“. Svaka od bajki kao da predstavlja svojevrsni vodič za djecu, u smislu kako riješiti pojedine probleme, od kojih su svakako najznačajniji oni koji se tiču odnosa unutar porodice, na relaciji dijete-roditelj (dijete-majka, dijete-otac), dijete-brat-sestra, dijete-polubrat-polusestra, napušteno dijete, dijete izloženo psičkom ili fizičkom zlostavljanju i slično.

*„Bajka postupa na način koji je usklađen s dječjim načinom razmišljanja i doživljavanja svijeta; zato i jest bajka djetetu toliko uvjerljiva. U bajci može naći mnogo bolju utjehu, nego nastojanjem odraslih da ga utješe u svojim umovanjem i gledištima. Dijete vjeruje u sve što mu bajka kazuje jer se njezin pogled na svijet poklapa s njegovim.“(*Bettelheim, 2000:13)

Na taj način, biblioterapijskim procesima (identifikacija, projekcija, katarza i uvid) bajka omogućava djeci da se pronađu u tom svijetu satkanom od magije, te da se identifikuju sa likovima i njihovim ne tako savršenima životima, u kojima uvijek nastoje učiniti sve da pobijede zlo. Svako dijete tako može u mašti pobijediti sve stvarne i umišljene nedostatke kako svoga tijela, tako i nesređenosti odnosa unutar porodice, te se mire sa stvarnošću istoga.

Postoje dva nivoa tumačenja bajki, od kojih prvi „podrazumeva opis načina na koji bajka kompenzuje manjkavost kolektivne situacije“, te je tu u fokusu kolektivna svijest, problemi kolektiva i iskustva do kojih je kolektiv došao (Popović, 2013:156). „Drugi nivo tumačenja odnosi se na pojedinačnu, individualnu svest“, pri čemu je fokus bajke stavljen na pojedinca koji se našao pred nekim problemom, a bajka je ta koja mu nudi rješenje (Popović 2013:156). Dijete tokom slušanja/čitanja bajke pronalazi sebe u situacijama u kojima se nalaze likovi bajke, te na taj način osjeća kao da je pisana baš za njega, kao da je i on važan u svijetu u kojem obitava. Bajka pruža djeci osjećaj pripadnosti, te spoznaju da nisu jedini koji imaju probleme, kao i da svaki problem ima svoje moguće rješenje.

**Bajka i psihoanaliza**

Od samih začetaka psihoanalize, bajka je privlačila veliku pažnju analitičara kao i ostali sadržaji folkloristike. Upravo zbog velikog broja simbola psihoanalitičari pokušavaju proniknuti u samu srž puta ka nesvjesnom. Začetnik psihoanalize, Sigmund Frojd, je u svojoj knjizi „Tumačenje snova“ uspostavio relaciju između bajki i mitova i psiholoških sadržaja iz snova svojih pacijenata (Frojd, 2013). Smatrao je da su upravo u bajkama sadržani svi naši potisnuti, neprijatni i zabranjeni sadržaji.

Bajke su, po Frojdu, bogate simbolima koji odgovaraju razvojnom periodu djeteta do šeste godine života. S obzirom na razvojne faze, ovaj rad će se usmjeriti isključivo na falusnu fazu, koja se javlja od 3-5. godine, i u kojoj dominiraju pojave Edipovog i Elektrinog kompleksa kod djeteta.

Edipov kompleks je inspirisan grčkom tragedijom o Edipu, kralju Tebe, a ispoljava se kao privrženost muškog djeteta majci, koja je obilježena ljubomorom spram očinske figure. Prema Freudu, Edipov kompleks „određuje emocionalni razvoj" osobe, a „od njegovog intenziteta i verzije zavisi izbor objekta ili izbor onoga koga volimo u zrelim godinama." (Burzyńska i Markowski, 2009:73).

Elektrin kompleks (prema mitskoj Elektri koja je poticala brata da ubije majku, osvetivši tako svojeg oca) je privrženost ženskog djeteta ocu, koju prate ljubomora i osjećaj odbojnosti prema majci.

Kroz identifikaciju sa istospolnim roditeljem i formiranjem spolne uloge dolazi do formiranja psihičke strukture superega koja predstavlja pretpostavku socijalnog funkcionisanja, a na koji način se to događa kod djevojčica i dječaka bit će prikazano na primjeru bajki. Od velike je važnosti da dijete prevaziđe ove komplekse, jer se to sve kasnije odražava na psihoseksualni razvoj osobe, na ponašanje prema roditeljima, prema suprotnom spolu, odabir zanimanja, nastanak neuroza i mentalnih poremećaja.

Veliku važnost u bajkama igra upravo način na koji je predočen odnos na relaciji dijete - roditelji. U većini bajki djeca predstavljaju glavne protagoniste, koji se suočavaju sa svojim životnim poteškoćama, a tu su i roditelji, od kojih je često jedan prikazan kao antagonista ili zlikovac. Kako u bajkama ništa nije slučajno, tako ni pomenuta uloga roditelja kao antagoniste nije slučajna, već se taj zategnuti odnos posmatra kao odnos velike važnosti za prevazilaženje Edipovog ili Elektrinog kompleksa u falusnoj fazi razvoja svakog djeteta.

U bajkama su djeca kao glavni protagonisti često prikazana kao najmlađe dijete porodice, pa je kao takvo izolovano ili zanemareno od strane braće, sestara ili roditelja. Čak je ponekada ugnjetavano ili ugroženo. Junaci su tako „mali", naizgled nesposobni da se brinu za sebe, i moraju se često oslanjati na druge, sve do momenta izdizanja iznad svojih tegoba i životnih boljki.

Kao prvi primjer uzet ćemo bajku „Pepeljuga", koja je upravo reprezent zapostavljenog djeteta, prepuštenog samom sebi. Pepeljuga je priča o djevojci čiji otac, nakon smrti njene majke, ženi drugu ženu, te je zajedno sa njene dvije kćerke dovodi u kuću, nakon čega počinje košmar za Pepeljugu. U verziji Šarl Peroa (Pero, 1987) je zanimljivo da se očinska figura gubi već na samom početku bajke,

a on je jedina njena krvna veza. Naime, njen otac se pojavljuje tu samo kao osoba koja u Pepeljugin život dovodi drugu ženu-maćehu, a slično je i sa bajkom „Snjeguljica i sedam patuljaka“, gdje se otac također pojavljuje samo na početku, te ga, kao zaštitničke figure, u životu male, nezaštićene Snjeguljice više i nema. U verziji bajke Pepeljuga, koju su zapisali braća Grimm (Grim, 2013), otac se pojavljuje još jednom, kada kreće na put i kada pita Pepeljugu i njene polusestre šta žele da im donese sa puta. Izostavljen je bilo kakav vid nježnosti oca prema njegovoj jedinici. Zapravo, primjetno je u ovom pojavljivanju da svoju jedinicu gleda identično kao i ostale dvije kćerke njegove druge supruge. Ovo ujedno može biti i odgovor na pitanje da li je figura oca baš u svakoj od bajki figura koja je praćena epitetima: brižan, odan svojoj porodici, zaštitnički nastrojen i zašto se figura oca gubi sa pozornice kao što je to slučaj u navedenim bajkama. *Udaljavanjem* oca od Pepeljuge ostavlja se prostor za njeno prevazilaženje Elektrinog kompleksa, o čemu svjedoči ljubomora i konfliktni odnos na relaciji maćeha-Pepeljuga. U prilog tome svakako ide izostanak prikaza brižnog odnosa na relaciji djevojčica-otac, čime se dijete priprema na korak odvajanja od svojih roditelja kako bi na kraju spoznalo svoju spolnu ulogu, o čemu je svakako i Frojd pisao u okviru svoj psihoseksualne teorije.

Udaljavanje oca je zapravo simboličko prevazilaženje Elektrinog kompleksa, kako bi se libidne želje sa oca prenijele na žarište ispoljavanja libidne energije jedne mlade djevojke, a to je mladić/princ, sa kojim ona na kraju završava u bračnoj zajednici. Pomirenje sa do tada zlom maćehom i zlim polusestrama jeste ustvari pobjeda nad Elektrinim kompleksom, a kao krajnju sliku imamo sretnu Pepeljugu u zagrljaju drugog muškarca, čime ona, kao nagradu, dobija zasluženi položaj princeze. Ta pojava drugog muškarca u njenom životu jeste prevazilaženje svih suparničkih odnosa, koje Pepeljuga kida onog momenta kada prvi put sama donosi odluku u svome životu, a to je da ide na bal uprkos tome što su je njena maćeha i polusestre ismijale i zabranile joj da se pojavi jer je neugledna i prljava. Princ i udaja za njega je zrelo doba djevojke koja svoju ljubav ispoljava prema drugom muškarcu (van sistema porodice), koja je uspješno prevazišla Elektrin kompleks.

Na princa možemo gledati sa više aspekata:

- princ kao objekat Pepeljuginih želja;
- princ pokreće priču na način da je Pepeljuga zbog bala i želje

da ga vidi ušla u sukob sa svojom maćehom i da je prvi put sama donijela odluku da negdje ide;

- princ spašava Pepeljugu;
- princ je nagrada za Pepeljuginu pobjedu Elektrinog kompleksa.

Maćeha je u ovoj bajci prikaz suparništva koje postoji u falusnoj fazi, ali isto tako važnu ulogu igra i pojava vile (kume), koja Pepeljugi ispunjava sve želje i omogućava joj da ode na bal. Vila, kao drugo lice majčinske figure pokazuje Pepeljugi ljubav majke prema djetetu, kako bi djevojčica konačno mogla da prevaziđe taj suparnički odnos i kako bi uvidjela da joj majka ne predstavlja nikakvu prijetnju. Loša, zla maćeha je ustvari slika majke koju djevojčica ima kroz Elektrin kompleks, a sve ono što maćeha radi je prikazano kao negativno, loše i zlo. Vila je tako slika majke koju je djevojčica imala u prededipovskoj ili pre-elektrinoj fazi i u ovoj tački odnosa nije bilo nikavog rivalstva. Tu je majka prikazana kao nježno biće koje je uvijek tu za svoje dijete.

Bajka počinje od tačke kada Pepeljuga već pati od Elektrinog kompleksa, međutim ona pokazuje mogućnost prevazilaženja kada se oslanja na sliku „njene dobre majke“, u momentu kada odlazi na majčin grob ili u momentima njenog odnosa sa vilom.

Taj put sazrijevanja za djecu nije nimalo lagan, kao što Pepeljugin obilježava loš odnos sa maćehom i zlim polusestrama, a Snjeguljicin je obilježen lutanjem kroz šumu, te kobnim susretima sa maćehom/vješticom, u procesu pronalaska sebe i konačnog susreta sa princom. Svaka od njih na kraju uspješno prevazilazi Elektrin kompleks, što se očituje u pronalasku muškarca njihovog života i kidanjem loših veza sa maćehama.

**Edipov kompleks na primjeru bajke „Džek i čarobni grah“**

Bajka, na kojoj ćemo prikazati elemente Edipovog kompleksa je poznata pod različitim imenima: „Džek i čarobni pasulj“, „Čarobni grašak“, „Čarobni pasulj“, „Džek i stabljika pasulja“ i slično. „Džek i čarobni grah“ je narodna irska bajka koja priča o dječaku, koji živi sa svojom majkom. Džek pri tome polaže „eksluzivno pravo“ na svoju majku. Očeva figura se nikako ne spominje, što je jako interesantno, baš kao što majke obično umiru i djevojčice ostaju sa očevima (Pepeljuga, Snjeguljica) i zlim maćehama. Ovdje se proces *odvajanja od majke* odvija u momentu kada on odlazi da proda jedino vrijedno što imaju, a to je krava. Ona im je bila jedini izvor ishrane i

preživljavanja. Mlijeko u ovoj bajci predstavlja oralnu fazu razvoja djeteta, gdje je kravlje mlijeko ustvari analogno mlijeku kojim majka hrani svoje dijete. S obzirom da je situacija postala loša, bili su primorani da je prodaju, a ta prodaja krave je prikaz završetka oralne faze kod dječaka. Majka šalje svoga sina da proda kravu, a taj put jeste simboličko sazrijevanje maminog dječaka u muškarca koji sam donosi bitne odluke, ali koji još uvijek nije razvio superego. Dječak se nije držao obećanja, koje je dao majci da će kravu dati za novac, već se isključivo vodio svojim željama. Džek je kravu prodao za čarobni grah, te se ponosan na svoju zamjenu vrati kući. Do momenta kada se vraća kući, dijete je još u prededipovskoj fazi, gdje su on i majka izuzetno bliski i povezani. Džek do tada nije imao osjećaj za sebe kao nekog ko je odijeljen od svijeta. Nakon što dolazi kući, njegova slika se mijenja iz razloga što majka nije oduševljena onim što je uradio, naprotiv, ona je ljuta, galami na njega, naziva ga glupanom i potom ga tjera da ide u svoju sobu. Grah je bacila, a samim tim i ono što je on uradio:

*U zamenu za životinju Džek je uzeo od čoveka kesicu sa nekoliko zrna pasulja koja su, kako mu je on rekao, bila magična. Kad se dečak vratio kući i dao pasulj svojoj majci, ona se NALJUTILA i bacila kesicu kroz prozor, vičući: „Za neko zrno pasulja dao si kravu? Ti si sasvim lud! Ti si sasvim ćaknut u glavu!* (Hartli, 2017:3)

Od ovog momenta, dijete se polahko odvaja od majke. Majka je pogazila njegovu muškost. Prevaziđena je prededipovska faza. Sada se on, po prvi put, suočava sa drugačijom slikom o sebi, koja više nije ugodna. To je zrcaljenje sebe u prikazu jednog od roditelja.

Grah, koji je sutradan narastao u njihovom dvorištu je ustvari simbol za spremnost dječaka da konačno odraste (dječak se tri puta penje na stablo što je simbolički prikaz trijadnog odnosa). Rast graha iz zrna svjedoči o Džekovoj falusnoj fazi. Bilje kao i drvo/stablo, inače, u mitovima i bajkama imaju značajnu simboliku. Imaju različita značenja, nekada s obzirom na sami kontekst, a vrlo često se povezuje sa simbolikom, koju određena biljka ili drvo ima za pojedine narode. Biljke tako mogu da označavaju život, smrt, besmrtnost, red, mudrost, konačno spasenje, sazrijevanje i slično. Grah u ovom slučaju jeste simbolički prikaz falusne faze, a osnovni sukob falusne faze usredotočen je na incestuozne želje koje djeca imaju prema roditeljima suprotna spola. Džek se penje uz stabljiku i dolazi u sukob sa simboličkom figurom oca (div), koji će biti presudan za razvoj dječakovog superega kao i za psihoseksualan razvoj.

Svaka od posjeta divu i njegovoj ženi završava tako što Džek uspijeva majci donijeti zlatnu kesicu sa zlatnicima, zlatnu gusku, te na kraju zlatnu harfu. On je sada već muškarac, koji je spreman da se snađe za svoju porodicu, da sebe i mamu spasi od siromaštva. To se također ogleda u njegovoj snalažljivosti, kada ga niz stabljiku graha juri div (u verziji Stefanije Hartli ga jure divovi), kojem je prethodno ukrao zlatnu harfu. Džek se snašao tako što je dozvao majku da mu donese sjekiru, a potom je presjekao stabljiku, nakon čega div pada na zemlju i umire. Od tada su Džek i njegova majka živjeli sretnim životom.

Džek i njegov sukob sa divom jesu reprezent sukoba dječaka sa ocem, a bježanje od diva je nastojanje dječaka da majku sačuva samo za sebe. Kada po treći put krade od diva, i kada div kreće da silazi niz čarobni pasulj, Džek uzima sjekiru i time kida svaku mogućnost da div (simbolički otac) dođe do njegove majke. Djeca tako vide oca kao nekoga ko ih želi povrijediti, ukloniti, baš kao što div želi nauditi Džeku. Čini se kao da ova bajka ima moralnu obavezu da se obrati djetetu koje pati od Edipovog kompleksa.

Kada je u pitanju Edipov kompleks na primjeru ove bajke, bitno je istaći da se on, ukoliko je očinska figura izostavljena kao u ovom slučaju, ogleda u sukobu koji muškarci imaju sa nekim od bića kao što su: zmajevi, divovi, aždaje ili neka druga stvorenja koja su utjelovljenje jačine, snage, autoriteta i slično. Očevi u bajkama su odgovorni za porodicu, za teže fizičke poslove, a to se ovdje prenosi na diva, na njegovu ženu, koji su očiti primjer stereotipne slike jedne porodice u bajkama.

U edipovskoj fazi značaj očeva za dječiji razvoj je izuzetno važan. Dešava se da dječaci koji odrastaju u porodicama bez oca kasnije pokazuju slabije poistovjećivanje sa muškom ulogom, a djevojčice koje odrastaju bez oca pokazuju teškoće u adaptaciji i probleme u povezivanju sa muškarcima (Opačić, 1994:109). Bajka je na samom početku izostavila očinsku figuru, postoje samo mama (udovica) i dječak, ali je zato figura oca izjednačena sa divom, sa kojim dječak dolazi u sukob (baš kao što to biva prilikom Edipovog kompleksa). Bajke zadiru u svaki aspekt života, pa tako omogućavaju djeci susret sa čudnovatim bićima, koji im donosi razrješenja bitnih konfilktnih situacija u stvarnom životu.

Bajka „Džek i čarobni grah“ je posebno interesantna jer prikazuje nerazriješen Edipov kompleks. Izostala je faza pomirenja

sa divom (ocem) ili bilo kakav vid odavanja poštovanja divu. Štaviše, div je ubijen od strane dječaka, a upravo taj dio bajke omogućava djeci u stvarnom životu da uoče kako nisu jedini koji prolaze kroz falusnu fazu, kojom dominira Edipov ili Elektrin kompleks i da je sasvim „normalna" ljubomora koju osjećaju prema roditelju istog spola. Dijete u svijetu bajke doživljava katarzu, kojom se oslobađa negativnih osjećaja prema majci ili ocu, pa tako ova bajka omogućava da dijete proživi Edipov kompleks, da ispolji mržnju prema ocu, a da u stvarnom životu, zapravo, nastavi imati fine odnose sa oba roditelja.

Ukoliko otac nije prisutan u životu jednog dječaka, to dijete nema mušku figuru sa kojom će se identifikovati, a to bi moglo da predstavlja značajan problem. Dječak sada nema model koji će oponašati, pa se vrlo često dešava da muškarci budu feminizirani s obzirom na identifikovanje sa majkom. Druga krajnost jeste lažna maskulinizacija (koja nastaje kao protivljenje svakoj femini crti koju muškarac osjeti u sebi) ili kompenzovanja nepostojeće očeve figure, kada dječak izmišlja fiktivnog oca u samom sebi. (Dimitrijević, 2011)

Od izuzetne važnosti je istaći da mnogi nastoje opovrgnuti navedenu teoriju o značaju/upotrebi bajki u prevazilaženju Edipovog ili Elektrinog kompleksa, iz razloga što je nemoguće da se vratimo u pomenutu fazu, odnosno, nemoguće ju je empirijski dokazati. Fikcija i funkcioniše tako što pruža ljudima mogućnost da se identifikuju s protagonistima fantastičnih priča, na način da se prepoznaju u već postojećim situacijama ili da sebi predoče sliku o nečemu što trebaju učiniti, u skladu sa njihovim željama. Bettelheim (2000) naglašava kako upravo bajke djetetu omogućavaju živjeti s tim sukobom i da su dobre jer djeca u mašti riješavaju unutarnje edipovske sukobe. Danas je sve češća upotreba bajki u psihoterapijskoj praksi, gdje se bajke javljaju kod odraslih u vidu snova, potisnutih sjećanja, u ličnim narativima, ranim traumama, fantazijama i slično, o čemu je pisala Marijana Popović u svojoj doktorskoj disertaciji pod nazivom „Uloga bajki u analitičkoj psihoterapiji" (Popović, 2013). Tome u doprinos ide i sama tvrdnja Junga da je upravo bajka „anatomija psihe" (Popović 2013:65). Kako biblioterapija[1] u današnje vrijeme

[1] *Biblioterapija* (naziv nastao od riječi *biblion* - knjiga i *therapei*a – terapija; doslovni prevod: liječenje knjigom) bi se dala objasniti kao upotreba pisane ili govorene riječi na promjene u ljudskom biću, čime se liječe mentalni, emocionalni ili socijalni problemi. Biblbioterapija se može primjeniti kod socijalnih radnika, psihologa, pedagoga, učitelja, te u drugim praksama, a sve sa ciljem da se utječe na čitatelja i njegov život, na njegovo promišljanje sebe i svijeta.

dobiva ponovo sve više na značaju (biblioterapija se primjenjivala još u antičkoj Grčkoj), tako i bajke imaju svoju ulogu s obzirom na njihovo veliko psihološko dejstvo (v. Bašić, 2011). Interpretacija bajke nam pomaže da bolje razumijemo dječiji svijet mašte i može biti od pomoći u otkrivanju problema koji tišti dijete. Bajka na neki način djeci pruža utjehu, i upravo zahvaljujući njoj dijete uređuje stvari u svom stvarnom životu. Djeca se u svijetu bajke osjećaju kao da konačno pripadaju negdje, da se u tom svijetu nalazi neko sličan njima, neko ko „luta", ko traži sebe, neko ko ima životne poteškoće.

**Literatura**


1. Bašić, Ivana (2011); *Biblioterapija i poetska terapija: priručnik za početnike,* Zagreb, Balans centar
2. Berzoff, Melano Flanagan, Hertz (2007); *Inside Out and Outside in: Psychodynamic Clinical Theory and Practice in Contemporary Multicultural Contexts*, Maryland , Rowman & Littlefield Publishers
3. Bettelheim, Bruno (2000); *Smisao i značenje bajki*, Cres, Poduzetništvo Jakić
4. Brenko, A. (2011); *Uloga bajke u razvoju djeteta rane školske dobi* (diplomski rad), Pula, Sveučilište Jurja Dobrile
5. Burzyńska, A. i Markowski, M. P. (2009); *Književne teorije XX veka*, Beograd, Službeni glasnik
6. Corey, Gerald (2004); *Teorija i praksa psihološkog savjetovanja i psihoterapije,* Zagreb, Naklada Slap
7. Ćorić, Branko – uredio (2011); *Psihoterapija i psihodinamika u svetlu Edipa i Elektre,* Beograd, Univerzitet u beogradu, Fakultet za socijalnu edukaciju i rehablitaciju
8. Dimitrijević, Aleksandar (2010); *Frojdov model mentalnog poremećaja*. U: Ž. Trebješanin (ur.) *Frojdov doprinos savremenoj nauci i kulturi*, str. 147-175, Beograd: ZUNS – FASPER
9. Dimitrijević, Aleksandar (2011), *Uloga očeva pre, tokom i posle edipalne faze razvoja, u: Psihoterapija i psihodinamika u svetlu Edipa i Elektre,* Beograd, Univerzitet u beogradu, Fakultet za socijalnu edukaciju i rehablitaciju, 127-136
10. Frojd, Sigmund (2013), Tumačenje snova I, Novi Sad, Akademska knjiga

11. Frojd, Sigmund (2013), Tumačenje snova II, Novi Sad, Akademska knjiga
12. Grim, Jakob i Vilhelm (2013), *Najlepše bajke braće Grim*, Beograd, Mladinska knjiga
13. Hartli, Stefanija Leonardi (2017); *Najlepše priče iz celog sveta*, Beograd, Laguna
14. Pero, Šarl (1987); *Bajke starih vremena*, Sarajevo, Svjetlost
15. Pintarić, Ana (1999); Bajke - pregled i interpretacija. Osijek: Matica hrvatska
16. Pintarić, Ana (2008); Umjetničke bajke - teorija, pregled i interpretacije. Osijek, Matica hrvatska
17. Popović, Marijana (2013); *Uloga bajki u analitičkoj psihoterapiji* (doktorska disertacija), Beograd; Univerzitet u Beograd, Filozofski fakultet
18. Prop, Vladimir (1982): *Morfologija bajke*, Beograd, Prosveta
19. Prop, Vladimir (1990): *Historijski korijeni bajke*, Sarajevo, Svjetlost
20. Zarate, Oskar; Apinjanezi, Ričard (2001), *Frojd za početnike*, Beograd, Hinaki

## PHENOMENON OF EDIP'S AND ELEKTRA'S COMPLEX IN FAIRY TALES

***Abstract***

*Psychoanalytic theory of human maturation and development of human personality, laid out by Sigmund Freud, introduces Edip's complex as a psychological approach to understanding the origin of sexual orientation. Sigmund Freud considered the solution of Edip's complex as a key point in the development of personality, while the unresolved Edipal situation was in fact the cause of any later human neurosis. Both complexes (Edip's and Elektra's) play a vital role in psychoanalysis of human behavior in the phallic phase of child development, and appear in myths, fairy tales and contemporary films. It is well-known that Karl Gustav Jung in his analytical psychology has devoted a lot of place to fairy tales, and today they use fairy tales as part of psychotherapeutic processes.*

*The fairy tales have always been interesting because of its magical world, full of miraculous events with even more wonderful creatures, where almost everything is possible. For a large number*

*of psychoanalysts, fairy tales represent even today an attractive literary work, in which many motives, symbols and archetypes can be found, through we can do interpretation the relationship between symbolic connection of fairy and child. This work will focus on two fairytales: "Cinderella" and " Jack and the Beanstalk ", which will serve as a good example to show the presence of Edip's and Elektra's complex in the phallic phase of the child, and to try to find out how the complex solution comes. This will also indicate the importance of fairy tales in their bibliotherapy function to help children overcome these complexes, which certainly occurs at the level of unconscious by means of symbols, motives and archetypes, appearing in fairy tales.*

***Key words:*** *psychoanalysis, literature, bibliotherapy, Edip's complex, Elektra's complex, fairy tale, child development.*